

תשובה בענין עירוב

שאלה מקיבוץ חנתון: האם קיבוץ חנתון צריך עירוב כדי לטלטל בתוך המשק בשבת? המשק בנוי על שתי גבעות תלולות, עם שדות תבואה מסביב. יש כביש העוקף את כל שטחי-המגורים אך לא את כל השטח הציבורי. ברור, אולם, על המפה, איפה השטח "שלנו" מתחיל ונגמר. על גבעה אחת ממוקדים המגורים והמרכז, כולל חדר האוכל ובית הכנסת. על הגבעה השניה נמצא דיר שאנחנו צריכים להגיע ולטלטל אליו בשבתות לצרכי שמירה וטיפול בכבשים. הדיר גם משמש כ"יעד טיולים" להורים ולילדיהם בשבתות. אין גדר בטחון מסביב לחנתון. יש אפשרות שהבנת ה"רשויות" היא שונה לגבי קיבוץ חנתון. כקיבוץ, כל הבתים וכל איזורי המשק שייכים לכלל (בעצם שייכים לסוכנות). מה הנימוק של רשויות ועירוב במצב הזה, ובימינו בכלל?

תשובה: כדי שתוכלו לטלטל בשבת בכל הקיבוץ צריכים להפוך את השטח לרשות היחיד. הדרך הכי פשוטה היא לעקוף את כל המשק בגדר שגובהה לפחות עשרה טפחים = בערך מטר אחד. כמובן זהו פתרון יקר. אולם במקום גדר אפשר להקיף את הקיבוץ ב"צורת הפתח" דהיינו "קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן" (ראה מנחת ירושלים, ציור מס' 1-2 ושלחן ערוך או"ח סי' שס"ב, סעיף י"א). לכאורה דבר זה בעייתי. הרי לפי השו"ע (שס"ב:י) צורת הפתח רק מועילה בחצר או ברחוב שיש בו דיוורין (=תושבים) ואילו רשות הרבים צריכה דלתות של ממש כדי לסגור את הפרצות (שס"ד:ב). אם כן, אסור לערב עיר או קיבוץ ע"י צורת הפתח כי יש בהם הרבה שטחים פתוחים שבהם אין תושבים כמו בקיבוץ שלכם. למה איפוא משתמשים בעירוב של צורת הפתח במקרים אלה? מפני שיש דעה רווחת שבזמן הזה אין "רשות הרבים" של ממש אלא רק "כרמלית" וכרמלית אסורה רק מדרבנן ולכן נהגו להקל (ראה מקור חיים עמ' 316 ועמ' 319-320, סעיפים י"ב-י"ד).

איך בונים עירוב של "צורת הפתח" למעשה? מעמידים עמודים מסביב לקיבוץ ועליהם חוט. שימו לב שהחוט חייב להיות מעל העמודים, לא בצדדים (ראה מנחת ירושלים, ציור מס' 3). אם יש עמודי טלפון מסביב לקיבוץ יש שתי

אפשרויות. יש אומרים שמכיוון שהחוט קשור לצד העמוד, העמוד לא נחשב כ"קנה מכאן וקנה מכאן" ולכן מעמידים "לחי" = חבית או קנה על יד עמוד הטלפון ומתחת לחוט. עירוב כזה כשר משום שהקנה העליון = החוט אינו צריך לנגוע בקנים "שמכאן ומכאן" (ראה ציור מס' 4). מאידך יש פוסקים (ראה יסודי ישורון עמ' 275) שמתירים חוטי טלפון אפילו בלי העמדת קנים תחתיהם כי "החוט נכרך מסביב הגביע והגביע כענף היוצא מן הבד וכאילו הוא חלק מן העמוד עצמו". לפי דעה זאת, אם יש חוטי חשמל או טלפון מסביב לקיבוץ זהו עירוב כשר ואינכם חייבים להוסיף עליו שום דבר.

מהי המטרה של איסור ההוצאה מרשות לרשות? הסברים שונים ניתנו במשך הדורות אבל מסתבר מירמיהו י"ז: י"ט-כ"ז ונחמיה י"ג: ט"ו-י"ט שאם נוכל להוציא חפצים מרשות לרשות הדבר יוביל למקח וממכר, מלאכה בשדה, ושאר מלאכות האסורות בשבת. בסופו של דבר שבת לא תהיה שונה מימות החול. ואם תאמר שעירוב הוא הערמה שאין בו ממש יש לומר שיש הרבה הערמות ביהדות שנועדו להקל על הציבור על פי הפסוק (ויקרא י"ח: ה') "וחי בהם". יתר על כן, היהדות מכירה בעובדה ש"ההרגל נעשה טבע שני" ולכן בני אדם זקוקים לסמל פיזי. "צורת הפתח" היא תזכורת פיזית לא להוציא חפצים ממקומינו = רשות היחיד החוצה.

אם יש פרטים שלא הבהרתי אשמח לסייע לכם.

דוד גולינקין

בהסכמת: הרב טוביה פרידמן, יושב ראש

הרב ראובן המר

ספרות

1. שלחן ערוך אורח חיים שס"ב:י"י-י"א; שס"ד:ב'.
2. סדור מנחת ירושלים, בעריכת הרב ישעיהו אריה ויהושע דבורקס, ירושלים, תשל"ב, עמ' 427-430.
3. הרב חיים דוד הלוי, מקור חיים השלם, חלק ג', מהד' ג', ירושלים, עמ' 320-316.
4. הרב גדליה פלדר, יסודי ישורון מערכת ל"ט מלאכות, כרך ב', ירושלים, תשל"ו, עמ' 270-276.

e/voll/eiruv